

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(2\)-36](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(2)-36)

УДК 657:24

Людмила НОВІЧЕНКО

Національна академія статистики, обліку та аудиту

<https://orcid.org/0000-0003-3475-361X>

e-mail: novichenko2104@gmail.com

Наталія СТОЙКА

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

<https://orcid.org/0000-0002-7494-4333>

e-mail: stoika.nataliya@kmf.org.ua

УДОСКОНАЛЕННЯ ДОКУМЕНТУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТУ МЕТОДУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Стаття присвячена актуальним питанням розвитку документування як елементу методу бухгалтерського обліку. Встановлено, що розвиток інформаційного суспільства та діджиталізація обліку зумовлюють модифікацію змісту та форм процесів документального оформлення фактів господарського життя. Розглянуто основні зміни процесів документального оформлення фактів господарського життя крізь призму діджиталізації та цифрової економіки. Обґрунтовано зміни у змісті та формі документування як елементу методу бухгалтерського обліку в умовах розвитку інформаційних технологій. Систематизовані основні види та надана характеристика систем електронного документообороту, які використовуються суб'єктами господарювання. Визначено переваги та недоліки використання систем електронного документообігу суб'єктами господарювання. Доведено, що завдяки уніфікованій та раціонально організованій системі документального оформлення господарських операцій формується інформація, яка забезпечує в подальшому прийняття релевантних та нагальних рішень внутрішніми та зовнішніми користувачами для потреб управління. Досліджено особливості організації електронного документообігу в практичній діяльності підприємства, зокрема запропоновані пропозиції з удосконалення внутрішньої регламентації та впорядкування використання електронних документів в цілях підвищення ефективності організації бухгалтерського обліку. Систематизовано напрями змін та подальшого удосконалення документування як елементу методу бухгалтерського обліку в умовах цифровізації економіки. Визначено, що існування ряду переваг впровадження систем електронного документообігу сприяє його практичному використанню як інструменту підвищення ефективності діяльності структурних підрозділів та підприємства в цілому.

Ключові слова: документування, елемент методу бухгалтерського обліку, електронний документ, електронний документообіг, цифрова економіка, діджиталізація бухгалтерського обліку.

Lyudmila NOVICHENKO

National Academy of Statistics, Accounting and Audit

Nataliya STOIKA

Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

IMPROVEMENT OF DOCUMENTATION AS AN ELEMENT OF THE METHOD OF THE ACCOUNTING IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF THE ECONOMY

The article is devoted to topical issues of the development of documentation as an element of the accounting method. It has been established that the development of the information society and the digitalization of accounting lead to the modification of the content and forms of the processes of documenting the facts of economic life. The main changes in the processes of documenting the facts of economic life through the prism of digitization and the digital economy are considered. Changes in the content and form of documentation as an element of the accounting method in the conditions of the development of information technologies are substantiated. The main types and characteristics of electronic document management systems, which used by business entities are systematized. The advantages and disadvantages of the use of electronic document management systems by business entities are determined. It has been proven that thanks to a unified and rationally organized system of documentation of economic transactions, information is formed that ensures the subsequent adoption of relevant and urgent decisions by internal and external users for management needs. The peculiarities of the organization of electronic document circulation in the practical activity of the enterprise were studied, in particular, the proposed proposals for improving internal regulations and streamlining the use of electronic documents in order to increase the efficiency of the organization of accounting. The directions of changes and further improvement of documentation as an element of the accounting method in the conditions of digitalization of the economy are systematized. It was determined that the existence of a number of advantages of the implementation of electronic document management systems contributes to its practical use as a tool for increasing the efficiency of structural divisions and the enterprise as a whole.

Key words: documentation, element of the accounting method, electronic document, electronic document flow, digital economy, digitization of accounting.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Документування як елемент бухгалтерського обліку відіграє важливу роль при формуванні інформаційного базису для достовірного відображення господарських операцій в обліковій системі підприємства та ухвалення відповідних управлінських рішень. Розвиток документування перебуває у

прямому взаємозв'язку зі змінами в економічному розвитку суспільства, його цифровізацією та впровадженням автоматизації системи бізнес-процесів підприємства. Модифікація моделей діяльності суб'єктів господарювання в умовах цифровізації економіки зумовлює необхідність удосконалення документування як елементу бухгалтерського обліку для цілей адаптації до нових умов функціонування з урахуванням досягнень технологічного прогресу. Пошук та виокремлення напрямів удосконалення документування як первинного способу спостереження та відображення інформації в умовах застосування цифрових технологій, забезпечує формування алгоритмів пристосування до сучасних тенденцій бізнесу та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Аналіз досліджень та публікацій

Питанням розвитку та удосконалення документування як елементу методу бухгалтерського обліку присвятили свої наукові праці та дослідження Василенко А. [1], Грабчук І.Л. [2], Корольок Т., Рапа Н. [3], Кузнецова С.А. [4], Кулик В.А. [5], Янчев А.В. [6] та інші. Проте проблемні питання викликів розвитку цифрових технологій та автоматизації бізнес-процесів, пошуку напрямів удосконалення документування як елементу методу бухгалтерського обліку не втрачає своєї актуальності на сьогодні, що зумовлює потребу у проведенні подальших наукових досліджень в даній сфері.

Формулювання цілей статті

Метою статті є встановлення напрямів зміни та подальшого розвитку документування як елемента методу бухгалтерського обліку з урахуванням впливу чинників цифровізації економіки, необхідності пошуку оптимальних шляхів адаптації до змін умов функціонування в інформаційному суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження

Документування є початковим етапом систематизації та облікового відображення фактів господарського життя. Подальший обліковий процес господарської операції безпосередньо залежить від якості, достовірності, повноти та оперативності складання первинних документів. Правильне складання первинних документів як в паперовій так і електронній формі є запорукою ухвалення оперативних та правильних управлінських рішень, спрямованих на підвищення показників ефективності діяльності суб'єкта господарювання.

Погоджуємось з позицією В.А. Кулик, що «безсумнівно, в електронному середовищі, документування як елемент бухгалтерського обліку змінює форму свого існування. Зокрема, первинні документи можна створювати, використовуючи «безпаперові» носії інформації; змінюються форми первинних документів і перелік їх обов'язкових реквізитів; окремі обов'язкові реквізити бухгалтерських документів видозмінюються під впливом способу представлення та обробки облікової інформації (наприклад, підпис і електронний цифровий підпис); частина бухгалтерської документації, зокрема облікові реєстри та звітність, в умовах автоматизованої форми обробки облікових даних взагалі формуються автоматично» [51, с. 330].

В умовах застосування сучасних інформаційних систем бухгалтерського обліку створені передумови для використання уніфікованих форм первинних документів. «Уніфікована форма документа – це сукупність реквізитів, установлених відповідно до завдань, що підлягають вирішенню в певній сфері діяльності і розташованих у визначеному порядку на носії інформації» [1]. Використання уніфікованих форм первинних документів на сьогодні забезпечується на основі використання сервісів електронного документообігу. Використання спеціалізованого програмного забезпечення з організації електронного документообігу відбувається в практиці підприємств різних форм власності. Широке використання систем електронного документообігу зумовлено перевагами, які вони надають. Зокрема, до таких переваг можна віднести значне скорочення матеріальних витрат, зниження трудових витрат, пришвидшення процесів складання та підписання документів, обміну ними з контрагентами, оптимізація та оперативність інформаційних потоків підприємства. В таблиці 1 наведений перелік основних систем електронного документообігу

Кожна з представлених в таблиці 1 систем електронного документообігу містить як переваги так і недоліки, на основі систематизації яких можна виокремити спільні для всіх вищенаведених систем, а саме:

- забезпечення роботи з первинними та узагальнюючими документами в режимі онлайн без будь яких обмежень в часі;
- безпечна передача, достовірність та гарантія доставки первинних документів;
- можливість перевірки статусу документу та етапу його обробки (відправлений, погоджений, підписаний, прочитаний тощо);
- оперативна обробка та доставка первинних документів контрагенту;
- значне скорочення витрат підприємства (економія витрат робочого часу, матеріалів, зменшення зносу оргтехніки) та мінімізація помилок у заповненні документів;
- формування електронного архіву документів та гарантія його збереженості.

Таблиця 1.

Види та характеристика систем електронного документообороту, які використовуються суб'єктами господарювання

№ з/п	Назва системи електронного документообігу	Характеристика та особливості використання
1	M.E.Doc	Забезпечує формування та подачі до контролюючих органів звітності підприємства, дозволяє працювати не тільки зі звітами, а й вести облік заробітної плати, обмінюватися податковими накладними, акцизними накладними, актами, рахунками, договорами. Також наявна можливість створення власних шаблонів первинних документів, підтримує можливість завантаження документів будь-якого формату
2	Вчасно	Забезпечується створення, процес погодження первинних документів з контрагентом, підпис, обмін та зберігання первинних документів онлайн, формування та доступ до хмарного архіву документів підприємства
3	FlyDoc	Сервіс для обміну з контрагентами первинними документами, що мають юридичну силу, безпосередньо з облікової системи ІС. Дозволяє здійснювати обмін первинними документами з контрагентами з накладанням електронного цифрового підпису, формується електронний архів
4	FREDO:ДокМен	Формування первинних документів безпосередньо в сервісі за готовими шаблонами, наявна можливість підписувати і відправляти їх користувачам подібного сервісу, а також M.E.Doc і COTA, FlyDoc
5	COTA	Звітність і обмін електронними документами онлайн, можливість імпорту первинних документів з бухгалтерських програм, робота з документами різних форматів
6	BAS Документообіг КОПП	Вирішує широкий спектр завдань автоматизації обліку документів, взаємодії співробітників, контролю та аналізу виконавської дисципліни. Програма підтримує багатокористувацьку роботу в локальній мережі або через Інтернет. Дозволяє працювати з документами будь-яких типів, документи і файли зберігаються в структурі папок з урахуванням прав доступу, користувачі можуть налаштувати і використовувати шаблони файлів і документів, що автоматично заповнюються, реалізована система штрихкодів документів
7	COMARCH EDI	Обмін фінансовою, комерційною, логістичною документацією у вигляді стандартного структурованого електронного документу безпосередньо між комп'ютерними системами бізнес партнерів, інтеграція з обліковими системами підприємства, обмін неструктурованими файлами (PDF, JPEG, PNG, Excel, Word),
8	Document.Online	Дозволяє завантажувати або створювати первинні документи для обміну з контрагентами із запропонованих шаблонів, перегляд та завантаження документів будь якого формату, перегляд підписаних документів з відображенням інформації про підписантів, обмін документами з контрагентами

Серед загальних недоліків використання систем електронного документообігу варто виокремити такі:

- не всі контрагенти підприємства використовують системи електронного документообігу, що унеможливує електронний обмін документами;
- лише в окремих системах є можливість безоплатного обміну первинними документами, що призводить до виникнення фінансових витрат;
- можуть виникати додаткові витрати часу на впровадження та адаптацію, навчання працівників в частині особливостей роботи з системою електронного документообігу.

Погоджуємось з Т. Корольок та Н. Рапа, що «фактично електронний документообіг став невід'ємною складовою формування сучасного інформаційного суспільства. Електронні документи стали співставними з паперовими носіями інформації. На сучасному етапі розвитку економіки впроваджується глобальне використання технологій електронного документообігу з єдиними правилами та регламентом» [3, с. 277].

Автоматизація складання первинних документів, їх обробка та обмін з контрагентами є передумовою підвищення ефективності управління бізнес-процесами компанії і забезпечує оптимізацію використання ресурсного потенціалу. Також варто звернути увагу, що «хоча всі елементи методу бухгалтерського обліку зберігаються під час використання бухгалтерського програмного забезпечення, вони трансформуються за своєю формою та сутністю. Особливих змін зазнає документування, серед особливостей його з використанням digital-технологій виділимо такі: накопичення та первинна обробка облікових даних може відбуватися не тільки на робочих місцях, де встановлений комп'ютер з програмним забезпеченням, а в будь-якому місці з доступом до мережі Інтернет за умови використання хмарного програмного забезпечення. Результатом є скорочення потоку паперових документів і наближення до повністю безпаперової форми ведення обліку. Однією з переваг використання хмарних технологій є те, що користувачі можуть в будь-який момент у зручному для них місці отримати документ в його первинному вигляді та подивитися дані по ньому; з'являється можливість ведення даних за допомогою різних засобів. Причому це не тільки сканери штрих-коду, касові апарати, програмні реєстратори розрахункових операцій, смарт-картки, ваги» [2, с. 371]. Тобто, процеси цифровізації економіки зумовлюють поступові зміни у документуванні як елементі бухгалтерського обліку та в кожному етапі технологічного процесу обробки інформації.

Трансформація документування як елементу методу за формою та сутністю в умовах діджиталізації бухгалтерського обліку призводить до зміни підходів в організації документування та документообігу на підприємстві. При організації системи електронного документообігу особливого значення набуває застосування процедурного підходу. В такому випадку на підприємстві має бути розроблений внутрішній розпорядчий документ або внесені зміни до наказу про облікову політику щодо функціонування системи електронного документообороту на підприємстві, що дозволить реалізувати принцип синергії.

На доцільності застосування принципу синергії в процесі організації документообігу наголошує С.А. Кузнецова, яка зазначає, що зміст даного принципу полягає «в підвищенні ефективності, якості облікової інформації, наданої користувачам у результаті інтеграції облікового процесу в єдиній системі документування» [4, с. 108]. З метою забезпечення раціонального використання систем електронного документообороту на рівні внутрішніх розпорядчих документів слід врегулювати наступні питання:

- здійснити розподіл прав, обов'язків та відповідальності працівників підприємства в частині складання первинних документів, в тому числі в електронній формі;
- розробити процедуру взаємодії працівників та різних структурних підрозділів з в частині формування електронних первинних документів та використання системи електронного документообігу на підприємстві;
- розмежування прав підписання первинних документів та порядку використання електронних цифрових підписів, осіб відповідальних за складання первинних документів на підприємстві;
- врегулювати розмежування прав доступу працівників до різного типу документів відповідно до займаної посади та посадових обов'язків;
- встановити технологію зберігання первинних документів в хмарному середовищі, забезпечення їх збереженості та контролю за внесенням змін;
- розробити положення контролю якості та оцінки ефективності системи документообігу в інформаційній системі бухгалтерського обліку.

Врегулювання запропонованих положень у внутрішніх розпорядчих документах підприємства забезпечить формування злагодженої системи складання та обміну первинними документами, формування своєчасного та оперативного обміну первинними документами з контрагентами, належний рівень інформаційно безпеки підприємства. Систематизація вищенаведених особливостей дозволяє згрупувати напрями подальшого розвитку та удосконалення документування як елементу методу бухгалтерського обліку в умовах цифровізації економіки (рис. 1).

Рис. 1. Напрями зміни та удосконалення документування як елементу методу бухгалтерського обліку в умовах цифровізації економіки

Представлені напрями розвитку документування як елементу методу бухгалтерського обліку в умовах цифровізації економіки забезпечують уніфікацію та стандартизацію документального оформлення фактів господарської діяльності. Розвиток діджиталізації даних бухгалтерського обліку та впровадження електронного документообігу на підприємстві забезпечує зростання ефективності діяльності підприємства

за рахунок зниження витрат пов'язаних з документальним забезпеченням записів в системі бухгалтерського обліку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Документування як елемент методу бухгалтерського обліку є важливою складовою розвитку методології та подальшого удосконалення організаційно-методичних засад облікового відображення фактів господарського життя. Завдяки уніфікованій та раціонально організованій системі документального оформлення господарських операцій формується інформація, яка забезпечує в подальшому прийняття релевантних та нагальних рішень внутрішніми та зовнішніми користувачами для потреб управління.

Розвиток інформаційного суспільства та діджиталізація обліку зумовлюють модифікацію змісту та форм процесів документального оформлення фактів господарського життя. Використання систем електронного документообігу є особливо актуальним проблемним питанням, що впливає на організаційно-методичні засади документування. Існування ряду переваг впровадження систем електронного документообігу сприяє його практичному використанню як інструменту підвищення ефективності діяльності структурних підрозділів та підприємства в цілому. За підсумками систематизації особливостей розвитку документування в умовах інформаційно-технологічних змін виокремлені напрями зміни та удосконалення документування як елементу методу бухгалтерського обліку в умовах цифровізації економіки. Перспективами подальших досліджень є вивчення організаційних та методичних засад системи оцінки ефективності електронного документообігу.

Література

1. Василенко А. Первинні документи: правила складання та застосування. Все про бухгалтерський облік. 2011. № 16. С. 9-17
2. Грабчук І.Л. Вплив Digital-технологій на процес документування в сфері бухгалтерського обліку. Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах інформаційного суспільства: Збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 115-річчю «Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»; 09-10 грудня 2021 року. К.: КНЕУ, 2021. С. 371-373
3. Королюк Т., Рапа Н. Діджиталізація документообігу: законодавчі аспекти, переваги та недоліки, ефективність впровадження. Соціально-економічні проблеми і держава. 2021. Вип. 2 (25). С. 270-280. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21ktmnev.pdf>
4. Кузнецова С.А. Організація бухгалтерського обліку за стадіями облікового процесу. Європейський вектор економічного розвитку. 2015. № 2 (19). С. 107-118.
5. Кулик В.А. Документування господарських операцій в електронному середовищі. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2013. № 3 (59). С. 325-331
6. Янчев А.В. Організаційно-методологічні положення електронного документування в системі бухгалтерського обліку. Автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). Житомирський державний технологічний університет Міністерства освіти і науки України, 2015. 38 с.

References

1. Vasilenko A. Pervinni dokumenti: pravila skladannya ta zastosuvannya. Vse pro buhgalterskij oblik. 2011. № 16. S. 9-17
2. Grabchuk I.L. Vpliv Digital-tehnologij na proces dokumentuvannya v sferi buhgalterskogo obliku. Oblik, analiz, audit ta opodatkovannya: suchasna paradigma v umovah informacijnogo suspilstva: Zbirnik materialiv VII Mizhnarodnoyi naukovopraktichnoyi konferenciji, prisyachenoyi 115-richchyu «Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman»; 09-10 grudnya 2021 roku. K.: KNEU, 2021. S. 371-373
3. Korolyuk T., Rapa N. Didzhitalizaciya dokumentoobigu: zakonodavchi aspekti, perevagi ta nedoliki, efektivnist vprovadzheniya. Socialno-ekonomichni problemi i derzhava. 2021. Vip. 2 (25). S. 270-280. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21ktmnev.pdf>
4. Kuznecova S.A. Organizaciya buhgalterskogo obliku za stadiyami oblikovogo procesu. Yevropejskij vektor ekonomichnogo rozvitku. 2015. № 2 (19). S. 107-118.
5. Kulik V.A. Dokumentuvannya gospodarskih operacij v elektronnomu sredovishi. Scientific herald of Poltava University of economics and trade. 2013. № 3 (59). S. 325-331
6. Yanchev A.V. Organizacijno-metodologichni polozhennya elektronного dokumentuvannya v sistemі buhgalterskogo obliku. Avtoref. disertaciyi na zdobuttya naukovogo stupenya doktora ekonomichnih nauk za specialnistyu 08.00.09 – buhgalterskij oblik, analiz ta audit (za vidami ekonomichnoyi diyalnosti). Zhytomyr State technological University Ministerstva osviti i nauki Ukrayini, 2015. 38 s.